

LA RESTAURACIÓ DELS INSTRUMENTS MUSICALS

JOAN MARTÍ

Per tal d'encarrilar aquesta breu reflexió a l'entorn de la restauració dels instruments de música, seria de gran utilitat i, en conjunt, més entenedor que abans aclaríssim qüestions referents a quina és la motivació profunda del desig de restaurar, d'on neix i què es pretén, per poder finalment comprendre quin és el sentit veritable de la restauració.

Per obtenir la resposta que caldria a aquestes preguntes, ens hauríem d'adreçar als qui graten en la ment humana, especialistes a trobar el desllorigador de temes complexos com aquest. Sense renunciar, però, a una futura resposta amb l'amplitud que seria desitjable, de la pròpia experiència en podem treure respostes prou vàlides per posar les bases de la qüestió que es tractarà. Aquesta resposta, que serà necessàriament breu, és la que protagonitza el treball diari i que esdevé del tot imprescindible en la presa de decisions.

La *restauració com a activitat* sempre ha existit perquè l'home sempre ha tingut necessitat de disposar dels objectes de què s'ha servit i de conservar-los en les millors condicions possibles. Així, pel seu interès funcional es restauraren edificis, imatges per al culte, instruments musicals i estris de tota mena. Quan l'objecte perdia el valor utilitari deixava de ser motiu de restauració i el seu destí, en el millor dels casos, era l'oblit.

La *restauració com a nova mística* es mou per desitjos que no tenen res a veure amb els d'abans, i el seu interès està per damunt del valor funcional. No sorgeix de la reflexió, sinó de l'emoció; i en conjunt respon a un canvi d'actitud respecte de la vivència del passat i dels objectes que el signifiquen. Podríem parlar, per tant, de la fi d'una escissió o també, si ho preferim, de l'inici d'una relació. Present i passat projectant-se l'un en l'altre com a realitats imprescindibles. D'aquesta nova actitud neix el veritable sentit del restaurar tal com avui l'entendem.

Havent fet aquest aclariment, i ja des d'una nova perspectiva, contemplaríem l'evolució d'aquest món, que testimonien els canvis en els objectius i les actuacions consegüents al llarg del temps. El primer dels objectius ens el manifesta la mateixa paraula *restaurar*, entesa en el sentit de «tornar a començar», «refer», «restablir al seu antic estat», que comporta un diàleg fluid i freqüent amb l'acció

de reconstruir, i sovint utilitza bones dosis d'il·lusionisme. Amb el temps, però, el significat d'aquesta paraula s'omplirà de nous continguts perquè restaurar tindrà com a prioritats la salvaguarda del què és autèntic, que és el detonant de les nostres emocions, i també l'assumpció de les pèrdues (evidentment, de mal grat), enfront de la negació que sovint la reconstrucció porta implícita.

Aquests dos camins divergents, que condueixen a resultats de vegades tan desconcertants, han partit d'un punt comú: és el punt de retrobament amb el passat, la fascinació per les seves obres amarades d'una nova força significant atorgada per l'empremta del temps viscut, i també un punt de trobada amb la pròpia identitat, on l'estètic és un valor afegit. D'aquí sorgeix el desig profund de restaurar.

Pot ser que, des d'aquest component d'identificació, s'expliqui el desfici de reconstruir o de recuperar al preu que sigui que encara condiciona o presideix moltes de les actuacions que avui dia es fan.

La restauració d'instruments de música, com cadascuna de les activitats relacionades amb el món de la restauració, posseeix trets específics que la configuren com a capítol diferenciat de la resta. Com a capítol, comparteix objectius amb les altres i s'hi refereix en les seves actuacions.

Els instruments, pel fet d'haver estat concebuts com a objectes funcionals per al so i no com a obres d'art per admirar, han esdevingut summament vulnerables. Com a portaveus al servei de les diverses i canviants formes d'expressió musical, han estat transformats, adaptats, creats de nou o apartats definitivament, dependent de la sintonia amb les necessitats expressives de cada moment.

En el cas dels instruments de corda, la vulnerabilitat es constata també en observar-ne la fragilitat. Aquesta fragilitat és inherent a la seva mateixa concepció, i és deguda a les estructures subtils, que són necessàries per a una resposta vibratòria àgil, però que tanmateix situen al límit la seva capacitat de resistència a la tensió de les cordes. Podríem citar-ne altres causes, com ara la destrucció irreversible que poden produir els insectes xilòfags, o també la indefensió davant de condicions d'humitat adverses. És prou sabut que les fustes s'esquerden en no poder donar joc lliure a les contraccions o dilatacions amb què responen davant d'absorcions o pèrdues d'humitat. Aquestes patologies i moltes més es presenten sistemàticament en instruments que han passat pels habituals períodes d'oblit.

El creixent interès per la interpretació de la música seguint criteris històrics i també per escoltar les sonoritats amb què es va concebre, va originar, pels volts dels anys 60, el ressorgiment de la nova construcció d'instruments, basada en models de l'època, molts dels quals estaven del tot oblidats, i també va despertar la fascinació pels vells instruments arraconats i el desig de recuperar-los. Això va suposar un nou risc per a la seva integritat, a causa de desfici de restaurar seguint la tan repetida prèdica que proclama que «tot instrument ha de sonar» i que no pot concebre que un instrument restaurat no soni.

Si tenim en compte que d'una configuració determinada o disposició de les parts i de les característiques dels materials en resulta un so exclusiu, s'entén també que les variacions d'aquesta configuració suposaran alteracions del so en major

o menor grau, depenent de la implicació sonora de la zona afectada. Per això cal alertar sobre els resultats il·lusoris de moltes «restauracions», que, a més, ocasionen pèrdues documentals irreparables.

La tasca a què s'enfronta la restauració consisteix a aturar el procés de degradació, fer emergir els continguts que l'instrument posseeix i col·locar-lo en situació de conservació. El nivell assolible serà el què el seu grau d'afectació permeti.

Aquestes pautes de caràcter general, que promouen organismes internacionals com l'International Committee of Musical Instrument Museums and Collections, són base per a l'actuació en el camp de la museística que se'ns ofereix com a garantia de conservació de les col·leccions que guarden els museus, tant per la qualitat que pot oferir en l'aspecte preventiu com en el de la intervenció.

Potser caldria canviar en aquest cas l'enunciat i, a la pràctica també, certes actituds i en comptes de parlar de restaurar un instrument musical hauríem de parlar de restaurar un document històric que en alguns casos pot esdevenir sonor.